

MỘT SỐ VẤN ĐỀ LÝ LUẬN VỀ KỸ NĂNG TÌM KIẾM SỰ HỖ TRỢ CỦA HỌC SINH TRUNG HỌC CƠ SỞ

Trần Thị Minh Thu, Chu Thị Hồng Huệ
Trường Cao đẳng Y tế Hà Nam

Tóm tắt: Trên cơ sở xác định và phân tích các đặc điểm cơ bản của học sinh trung học cơ sở; những khó khăn của học sinh trung học cơ sở; tác giả bài báo xác định các kỹ năng tìm kiếm sự hỗ trợ cần hình thành và phát triển cho học sinh trung học cơ sở bao gồm: Kỹ năng xác định nhu cầu hỗ trợ của bản thân; kỹ năng xác định và liên hệ với người hỗ trợ; kỹ năng bày tỏ nhu cầu hỗ trợ với người hỗ trợ và kỹ năng tiếp nhận sự hỗ trợ và giải quyết vấn đề của bản thân.

Từ khóa: Kỹ năng; tìm kiếm sự hỗ trợ; học sinh trung học cơ sở

SOME THEORETICAL ISSUES ON THE SKILLS OF SEEKING SUPPORT FOR MIDDLE SCHOOL STUDENTS

Tran Thi Minh Thu, Chu Thi Hong Hue
Ha Nam Medical College

Abstract: Based on identifying and analyzing the basic characteristics of middle school students; the difficulties faced by middle school students; the authors of this article identify the skills needed to be formed and developed for middle school students in seeking support, which include: the skill of identifying personal support needs; the skill of identifying and contacting support persons; the skill of expressing support needs to support persons; and the skill of receiving support and solving personal problems.

Keywords: Skills; seeking support; middle school students

Nhận bài: 11/10/2024

Phản biện: 02/11/2024

Duyệt đăng: 05/11/2024

I. ĐẶT VẤN ĐỀ

Đối với học sinh các trường Trung học cơ sở (THCS), việc học tập, trau dồi kiến thức khi đến trường là điều vô cùng cần thiết. Nhưng như vậy là chưa đủ khi các em còn thụ động, khả năng tự lập và đối phó với khó khăn còn hạn chế. Thực tế cho thấy, trong cuộc sống nhiều khi các em gặp những vấn đề, tình huống phải cần đến sự hỗ trợ, giúp đỡ từ người khác. Do đó, giáo dục kỹ năng tìm kiếm sự hỗ trợ cho học sinh là hoạt động có ý nghĩa quan trọng. Bởi lẽ, với việc có được kỹ năng tìm kiếm sự hỗ trợ tốt, khi học sinh gặp bất kỳ một khó khăn nào, các em biết tìm kiếm sự hỗ trợ của những người xung quanh, các em có thể nhận được lời khuyên, sự can thiệp cần thiết để tháo gỡ, giải quyết những vấn đề, tình huống của mình. Đồng thời, đó còn là cơ hội để các em chia sẻ, giải bày những khó khăn, giảm bớt được căng thẳng tâm lý do bị dồn nén cảm xúc. Nói khác đi, biết tìm kiếm sự giúp đỡ kịp thời sẽ giúp các em không cảm thấy đơn độc, bị quan, giải quyết hiệu quả các mâu thuẫn, khó khăn và giúp các em ứng phó tốt với căng thẳng.

II. CƠ SỞ LÝ LUẬN

2.1. Đặc điểm của học sinh trung học cơ sở

Lứa tuổi học sinh THCS “bao gồm những em từ 11,12 tuổi đến 14,15 tuổi” [4], đang theo học từ lớp 6 đến lớp 9 trường THCS. Trên thực tế, đa số các em học sinh THCS đã bước vào tuổi niên thiếu nên người ta gọi lứa tuổi này là lứa tuổi thiếu niên. Thời kì này có một vị trí hết sức quan trọng và đặc biệt, vì là thời kì chuyển từ nhi đồng sang lứa tuổi thiếu niên. Sự chuyển tiếp này tạo nên nội dung cơ bản và sự khác biệt đặc thù về mọi mặt ở thời kỳ này, được biểu hiện như sau:

Bước vào lứa tuổi học sinh THCS, học sinh có sự “cải tổ rất mạnh mẽ và sâu sắc về cơ thể, về sinh lí” [4]. Điều này được thể hiện qua sự phát triển cơ thể (sự phát triển về chiều cao và trọng lượng; sự phát triển của hệ xương); đặc điểm hoạt động của não và thần kinh cấp cao; sự phát triển của tuyến sinh dục (hiện tượng dạy thì);

Tóm lại, cơ thể của học sinh ở lứa tuổi này: “Chịu một phụ tải đáng kể do sự phát triển nhảy vọt về thể chất trong sự cải tổ giải phẫu sinh lí cơ thể. Do hoạt động mạnh của các tuyến nội tiết

dẫn đến hiện tượng dạy thì. Ở giai đoạn này, khả năng chịu kích thích mạnh của hệ thần kinh chưa tốt, các em dễ chóng mặt, mệt mỏi khi thực hiện các công việc nặng hoặc diễn ra trong thời gian dài” [4].

Ở lứa tuổi học sinh THCS, các em có những thay đổi rất cơ bản trong quá trình hoạt động và giao tiếp:

Hoạt động học tập của học sinh THCS: Việc học tập của học sinh “không chỉ đóng khung trong các tiết học lí thuyết ở trên lớp, mà còn được diễn ra theo nhiều hình thức sinh động khác như: thảo luận, thực hành, thí nghiệm, tham quan...” [4;175], các em thường hứng thú với những tình huống học tập đa dạng, phong phú. Có thể nói, các em ít phụ thuộc vào GV hơn so với nhi đồng; các em được tiếp xúc với nhiều GV, mỗi GV có thái độ và yêu cầu khác nhau đối với học sinh, có trình độ tay nghề, phẩm chất sư phạm và có phong cách giảng dạy riêng. Do đó, học sinh phải thích nghi với những yêu cầu mới và khác nhau của các GV. Sự thay đổi này có thể tạo ra những khó khăn nhất định cho các em nhưng cũng là yếu tố khách quan để các em dần dần có được phương thức nhận thức người khác. Bên cạnh đó, các em có thể nảy sinh sự đánh giá, so sánh và tỏ thái độ khác nhau đối với các GV. Từ đó, các em có yêu cầu cao về phẩm chất và năng lực của GV.

Hoạt động văn nghệ - thể thao của học sinh THCS. Học sinh có “nhu cầu hoạt động văn hóa - nghệ thuật, thể thao rất cao”, bên cạnh đó chúng ta có thể dễ dàng nhận thấy, các em không chỉ hưởng thụ các tác phẩm văn học - nghệ thuật mà còn hướng tới sự sáng tạo ra chúng. Nhiều em đã bộc lộ: “Năng khiếu, khả năng của mình và đã thành công trong các lĩnh vực nghệ thuật và thể thao” [4; tr.176].

Giao tiếp của HS THCS. Học sinh có những thay đổi rất cơ bản trong giao tiếp với người lớn và với các bạn cùng độ tuổi. Chúng ta có thể nhận thấy nét đặc trưng trong giao tiếp giữa học sinh THCS với người lớn là “sự cải tổ lại kiểu quan hệ giữa người lớn - trẻ con có ở lứa tuổi nhi đồng, hình thành kiểu quan hệ đặc trưng của tuổi thiếu niên và đặt ra cơ sở cho việc thiết lập quan hệ của người lớn với người lớn trong các giai đoạn tiếp theo” [4;176]. Bên cạnh đó, ở lứa tuổi này “giao tiếp với bạn đã trở thành một hoạt động riêng và chiếm vị trí quan trọng”. Giao tiếp của học sinh THCS với các bạn cùng độ tuổi là hệ thống bình đẳng và đã mang đặc trưng của quan hệ xã hội

giữa các cá nhân độc lập.

Nhận thức của học sinh THCS ngày càng phát triển lên trình độ cao hơn, điều đó được thể hiện thông qua sự phát triển cấu trúc nhận thức, sự phát triển các hành động nhận thức.

Đặc điểm đặc trưng trong sự phát triển cấu trúc nhận thức của học sinh lứa tuổi này là “sự hình thành và phát triển các tri thức lí luận, gắn với các mệnh đề” [4;183].

Các hành động nhận thức của học sinh THCS (tri giác; trí nhớ, chú ý, tư duy, trí tưởng tượng và ngôn ngữ) lên mức độ cao hơn so với lứa tuổi nhi đồng. Sự phát triển về trình độ nhận thức của học sinh ở lứa tuổi này là cơ sở, nền tảng cho hoạt động và giao tiếp của học sinh nói riêng và là cơ sở quan trọng cho việc tổ chức quá trình dạy học, giáo dục một cách phù hợp.

Nhân cách của học sinh THCS ngày càng được phát triển toàn diện về các mặt: đời sống tình cảm, tự ý thức, hứng thú, đạo đức.

Đời sống tình cảm. Tình cảm của học sinh THCS có nhiều thay đổi cả về nội dung và hình thức biểu hiện. Ở lứa tuổi này “Tình cảm đã được phát triển phong phú, sâu sắc hơn học sinh nhỏ. Tình cảm của các em hướng thiện. Các em rất chú ý đến thế giới tinh thần. Tình cảm đạo đức, tình cảm tập thể, đặc biệt là tình bạn đang phát triển mạnh mẽ” [4; tr.188].

Sự phát triển của tự ý thức. Tự ý thức của học sinh THCS ngày càng phát triển (tự ý thức về bản thân, tự đánh giá, tự giáo dục). Có thể nói rằng, do sự đột biến của cơ thể ở tuổi dậy thì, trước hoàn cảnh học tập mới, đặc biệt do sự phát triển các mối quan hệ xã hội, sự giao tiếp trong tập thể mà ở học sinh THCS xuất hiện nhu cầu quan tâm đến nội tâm của mình, đến những phẩm chất nhân cách riêng, xuất hiện nhu cầu tự đánh giá, so sánh mình với người khác; điều này khiến các em “muốn xem xét lại mình, muốn tỏ thái độ mới về mình” [4, tr.189]. Các em mở ra những dự định hoạt động nhằm vươn lên làm người lớn.

Sự phát triển hứng thú. Hứng thú của học sinh THCS phát triển mạnh cả về chiều rộng và chiều sâu so với lứa tuổi học sinh tiểu học. Các em “tích cực trong mọi lĩnh vực hoạt động, ở các em có sự phát triển và mở rộng phạm vi các hứng thú ra ngoài phạm vi học tập trong nhà trường... tuy nhiên, hứng thú còn mang tính chất tản mạn, chưa ổn định, chưa sâu sắc, chưa bền vững, dễ thay đổi.. Do đó, cần giáo dục để các em duy trì

được hứng thú và kiên trì làm việc để đạt mục đích” [4, tr.192].

Sự phát triển đạo đức. Đạo đức đã bắt đầu được hình thành ở học sinh tiểu học nhưng đến tuổi học sinh THCS “do có sự phát triển của tự ý thức, đạo đức của các em được phát triển mạnh mẽ” [4, tr.192]. Nhìn chung, ở lứa tuổi này trình độ nhận thức đạo đức của HS là cao, tuy nhiên, ở các em có thể có những ngộ nhận, hiểu biết phiến diện, chưa thực sự chính xác về một số khái niệm đạo đức, những phẩm chất riêng biệt của cá nhân, vì thế ở một bộ phận học sinh đã phát triển những nét tiêu cực trong tính cách. Điều này đòi hỏi cha mẹ, GV và những người làm công tác giáo dục cần lưu ý những vấn đề này trong giáo dục học sinh.

III. KẾT QUẢ NGHIÊN CỨU

3.1. Những khó khăn của học sinh trung học cơ sở

Cuộc sống học đường rất mới mẻ, hấp dẫn, chứa đựng nhiều điều lí thú nhưng cũng nhiều khó khăn đối với học sinh trung học cơ sở. Việc hiểu rõ yêu cầu của hoạt động học tập, đặc biệt trong bối cảnh xã hội hiện nay, cũng như hiểu rõ về đặc điểm tâm lí của học sinh, khả năng đáp ứng những yêu cầu đó, khó khăn các em có thể gặp phải trong cuộc sống học đường... có ý nghĩa quan trọng trong việc phòng ngừa, phát hiện sớm, hỗ trợ để học sinh đạt được sự phát triển cân bằng và ổn định, thực hiện tốt các dạng hoạt động khác nhau. Chúng tôi tập trung trình bày 3 nhóm khó khăn cơ bản thường gặp trong cuộc sống học đường của học sinh trung học cơ sở, gồm khó khăn trong hoạt động học tập, khó khăn trong quan hệ giao tiếp và khó khăn trong phát triển bản thân.

- Khó khăn trong sự chuyển đổi và hình thành động cơ học tập đúng đắn.

- Khó khăn trong việc định hình phương pháp học tập khoa học.

- Khó khăn trong việc chuyển từ tư duy trực quan - cụ thể sang tư duy lí luận - trừu tượng

- Khó khăn trong giải tỏa áp lực xã hội đối với thành tích học tập và sự ngộ nhận về khả năng của mình

- Khó khăn trong học tập - định hướng nghề nghiệp

- Khó khăn do hội chứng chán học

Đối với học sinh trung học cơ sở việc thiết lập và duy trì các quan hệ xã hội, giao tiếp và ứng xử là lĩnh vực quan trọng nhất; thậm chí, được ưu tiên hơn hoạt động học tập. Đồng thời lĩnh vực này cũng gặp nhiều khó khăn, thậm chí còn hơn nhiều so với học tập do tính phức tạp và do sự cái

tổ lại các quan hệ của các em.

- Khó khăn trong giao tiếp với cha/ mẹ, anh chị em

- Khó khăn trong giao tiếp với giáo viên

- Khó khăn trong giao tiếp với bạn ngang hàng

Sự phát triển bản thân của học sinh trung học cơ sở gặp khá nhiều khó khăn và luôn cần đến sự hỗ trợ của người lớn.

- Khó khăn trong việc xây dựng hình ảnh bản thân

- Khó khăn trong hình thành người mẫu lí tưởng

- Khó khăn trong phát triển khả năng tự khẳng định bản thân

- Hiện tượng sang chấn tâm lí ở học sinh trung học cơ sở

3.2. Kỹ năng tìm kiếm sự hỗ trợ cần hình thành và phát triển cho học sinh trung học cơ sở

Kỹ năng tìm kiếm sự hỗ trợ là những hành động tích cực của mỗi cá nhân để chia sẻ, giải bày những khó khăn, tìm kiếm sự giúp đỡ của người khác... từ đó giải quyết được những vấn đề, tình huống gặp phải.

Kỹ năng xác định nhu cầu hỗ trợ của bản thân: Nhu cầu hỗ trợ về hoạt động học tập; các mối quan hệ, giao tiếp – ứng xử; phát triển bản thân; ứng phó với bạo lực học đường; bảo vệ bản thân, cách giải tỏa những áp lực trong học tập và cuộc sống; kiểm soát cảm xúc và hành vi không mong đợi...

Kỹ năng xác định và liên hệ với người hỗ trợ: Học sinh nhận định được những chủ thể có khả năng tư vấn, hỗ trợ cho bản thân giải quyết được những vấn đề mà mình đang gặp phải. Học sinh biết và chủ động thực hiện cách thức liên hệ với người hỗ trợ.

Kỹ năng bày tỏ nhu cầu hỗ trợ với người hỗ trợ: Học sinh bày tỏ những vấn đề mà mình đang gặp phải với người hỗ trợ một cách ngắn gọn, rõ ràng, dễ hiểu.

Kỹ năng tiếp nhận sự hỗ trợ và giải quyết vấn đề của bản thân. Học sinh tiếp nhận nội dung hỗ trợ và vận dụng chúng vào việc giải quyết những vấn đề gặp phải của bản thân.

Kỹ năng tìm kiếm sự hỗ trợ là kỹ năng cần thiết của học sinh nói chung, học sinh THCS nói riêng. Đặc biệt trong xã hội hiện đại dưới sự tác động của khoa học công nghệ, cuộc sống hối hả. Trong gia đình bố mẹ các em luôn bận rộn với công việc, sự quan tâm đến con cái ít hơn thì học sinh càng rất cần sự giúp đỡ, tư vấn hay hướng dẫn của nhà

trường mà trực tiếp là các thầy, cô giáo và các lực lượng giáo dục trong nhà trường giúp các em giải quyết tất cả những vấn đề vướng mắc, tồn tại trong cuộc sống.

V. KẾT LUẬN

Kỹ năng tìm kiếm sự hỗ trợ là một trong những kỹ năng cần thiết đối với học sinh trung học cơ sở, giúp họ giải quyết được những vấn đề khó khăn, vướng mắc trong hoạt động và cuộc sống. Việc xác định đúng đắn, toàn diện các kỹ năng tìm kiếm sự hỗ trợ của học sinh các trường trung

học cơ sở là rất cần thiết nhằm giúp cho các lực lượng giáo dục nhận diện mức độ kỹ năng và phát triển kỹ năng tìm kiếm sự hỗ trợ cho HS, đảm bảo mọi hoạt động của học sinh diễn ra thuận lợi, đúng hướng và mang lại kết quả tốt. Những kết quả nghiên cứu trên đây góp phần hoàn thiện cơ sở khoa học cho việc xây dựng, triển khai thực hiện chương trình giáo dục kỹ năng tìm kiếm sự hỗ trợ cho học sinh trung học cơ sở, đồng thời đây cũng là tài liệu tham khảo có giá trị cho các nhà nghiên cứu.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- Nguyễn Thanh Bình (2008) - Giáo trình giáo dục kỹ năng sống, NXB Đại học Sư phạm Hà Nội.
Bộ Giáo dục và Đào tạo (2020), *Điều lệ trường THCS, trường THPT và trường phổ thông có nhiều cấp học*.
Phạm Minh Hạc (chủ biên) (2001), Phát triển toàn diện con người trong thời kì công nghiệp hóa, hiện đại hóa, NXB Chính trị quốc gia, Hà Nội.
Dương Thị Diệu Hoa (Chủ biên), Nguyễn Ánh Tuyết, Nguyễn Kế Hào, Phan Trọng Ngọ, Đỗ Thị Hạnh Phúc (2015), *Tâm lý học phát triển*, NXB Đại học Sư phạm.
Huỳnh Văn Sơn (2009), *Bạn trẻ và kỹ năng sống*, NXB Trẻ.